

Todor Kruševac

**Nikola Trišić: SARAJEVSKI ATENTAT U SVJETLU
BIBLIOGRAFSKIH PODATAKA**

»Veselin Masleša«, Sarajevo 1961.

Nekoliko decenija Nikola Trišić je pratio literaturu o sarajevskom atentatu, evidentirao je i u kratkim beleškama — ispisima snimao značajnija mesta, starajući se uz to da za Muzej grada Sarajeva prikupi i sačuva izvornu dokumentaciju i druge materijale do kojih je mogao doći. I sam jedan od učesnika u događaju iz 1914. i aktivan član Mlade Bosne, Trišić je sa mnogo ljubavi i pijeteta prema mrtvim drugovima prilazio ovom poslu i njim se pasionirano bavio, spreman uvek da svojim kazivanjem doprinese, kao dobar poznavalac, raščišćavaju pokretanih spornih pitanja i iznalaženju istine. Rezultat toga rada je njegov nedavno objavljeni zbornik literature o sarajevskom atentatu, zasnovan na opsežnoj građi koju je dugogodišnjim neumornim traganjem skupio i znalački sredio.

Iako namenjena pre svega bibliografskim potrebama, knjiga Nikole Trišića sadrži podatke po kojima dobija daleko širi značaj. Ona obuhvata najveći deo publikacija o sarajevskom atentatu i o njima daje ne samo neophodan bibliografski prikaz, hronološki pregledno izrađen, već i sažet kratak sadržaj, praćen karakterističnim citatima sa najnužnijim objašnjenjima i tumačenjima. Uneti tekstovi, prikladno odabrani, poslužiće dopunski svakako i bibliografskim potrebama, ali je njihova najveća vrednost u tome što osvetljavaju, gotovo potpuno, različite odzive koje je sarajevski atentat imao u našoj i stranoj istoriografiji, publicistici, književnim i drugim umetničkim delima. Pojedinačno izlaganje pruža, prema tome, stručnjacima nužnu orijentaciju za dalja istraživanja, a širem čitalačkom krugu mogućnost da na izvornom materijalu upozna gledišta koja su u proteklom vremenu izneta o sarajevskom atentatu i s njim povezanim pojavama (jugoslovenski omladinski pokret i Mlada Bosna, uticaji iz ostalih naših krajeva, literatura o ratnoj odgovornosti i dr.).

Prednost je knjige ovakvog sadržaja što olakšava nužno diferenciranje literature o sarajevskom atentatu, koja je vrlo obimna i u osnovnim stavovima neujednačena. Ona je nastala iz različitih pobuda, većim delom u međuratnom periodu, pa je njeno razlikovanje po osno-

vnim kriterijima od velike praktične koristi. Pored grupisanja prema zastupanim različitim tezama, Trišićeva knjiga omogućuje osnovno podvajanje ove literature nejednake vrednosti po poreklu. Iz njenog mnoštva nije teško izdvojiti priloge kojima poznati naučnici i politički pisci pokušavaju da sarajevski atentat i s njim u vezi nastalo zbivanje sagledaju, objektivno i kritički, u svetlu novih materijala, i verodostojnih svedočanstava. Drugi, veći deo literature potekao je iz nastojanja pojedinaca i zainteresovanih skupina da u iznalaženju krivice za izbijanje prvog svetskog rata iskoriste sarajevski događaj s raznih političkih pozicija, pridajući mu kroz smele, često neverovatne teze značenje kakvo nije imao niti mogao imati. Ovo razlikovanje određuje, svakako, i meru opreznosti koja se nužno nameće pri korišćenju pojedinih dela.

Literatura o sarajevskom atentatu, obimna i jednim delom već teško pristupačna, nije dosad bibliografski obrađivana i Trišićeva knjiga je prva ove vrste koja u pravi čas popunjava jednu osetnu prazninu. Samo poznavanje ove literature postaje tim potrebnije što je sarajevski atentat izazvao u našoj i stranoj javnosti razne nesuglasice, uglavnom oko tumačenja njegova porekla i političkih posledica, što ni do danas nije razrešeno niti ujednačeno. Nova istraživanja, koja bi suštinski unela više svetlosti u sporna pitanja, ne mogu se ni zamisliti bez što potpunijeg korišćenja podataka iz dosadašnje literature. U ovom pogledu interesantna je i negdašnja velika rasprava o ratnoj odgovornosti, žučno vođena sve dok u glavnom pitanju nije praktično izgubila svaki značaj, jer sarajevski atentat uzima za polaznu tačku, posmatra ga u vrtlogu izukrštanih interesa i na mnoštvu prikupljenih detalja zasniva svoje poglede i shvatanja. Otuda je za sve koji se bave pitanjem sarajevskog atentata neophodno da upoznaju tu politički obojenu literaturu gotovo isto kao i dela koja jedino idu za utvrđivanjem objektivne istine o ovom istorijskom događaju.

Na kraju treba pomenuti redakcije koje su u rukopisu ove bibliografije izvršene pre objavljivanja, pošto je sam pisac, iz razloga ekonomičnosti, odustao od prvašnje koncepcije da svaki napis o sarajevskom atentatu bude zasebno zabeležen. Kako je smrt neočekivano otrgla Nikolu Trišića (novembra 1957), pre nego je dospeo da na novoj osnovi rediguje svoj rukopis, ovaj delikatni posao je obavio izdavač re navodeći principe kojih se pri tome držao. A to je bilo tim potrebnije što su, na primer, ispale neke partije literature o ratnoj odgovornosti, dok je na drugoj strani uneto više napisa od manjeg značaja ili koji se ponavljaju. Ostavljajući po strani sitnije zamerke (neujednačenosti bibliografskih podataka, ne greške — ne samo štamparske i sl.), ozbiljniji prigovor je što se izdavač nije postarao da delo dopuni bibliografskim podacima o sarajevskom atentatu posle 1954. god.

I pored toga, zbornik Nikole Trišića predstavlja, bez sumnje, značajan prilog za upoznavanje i izučavanje pitanja koja se odnose na sarajevski atentat, njegove učesnike i pojave koje su ga izazvale i pratile.